

Sanja IVČEVIĆ
(uz prilog E. Višić-Ljubić)

METALNI I KOŠTANI NALAZI IZ AUGUSTEUMA NARONE

METAL AND BONE FINDS FROM AUGUSTEUM - NARONA

NARONA V*

UDK: 904 (083.82) (497.5 Vid, Metković)
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 14. 11. 2003.
Odobreno: 21. 11. 2003.

Sanja Ivčević
HR, 21000 SPLIT
Arheološki muzej
Zrinsko-Frankopanska 25

U tekstu je obrađen dio metalnih i koštanih nalaza pronađenih na prostoru hrama antičke Narone, kojima pripadaju nakitni oblici (prsten, naušnica, narukvica), funkcionalno-ukrasni dijelovi nošnje (fibule), kućni inventar i predmeti za svakodnevnu uporabu (igle za šivanje, pršljen za pređenje, ručke posuda, alka, oštrica noža, čavli, zakovica, žeton za igru ili računanje), kozmetički pribor (ukosnice), medicinski instrumenti (žličasta sonda) i vojnička oprema (dio oklopa, falera i privjesci). Materijal, koji možemo sa sigurnošću datirati, svodi se na dvije osnovne skupine: nalazi iz 1. st. (s iznimkom jednoga predmeta iz 2.-3. st.) i kasnoantički materijal iz horizonta nakon prestanka funkcioniranja hrama. Usporedbom tih dviju skupina uočava se da je na području temenosa pronađen isključivo materijal ranoantičkoga horizonta.

Metalni i koštani nalazi iz Augusteuma u antičkoj Naroni malobrojni su u odnosu prema ostalim skupinama sitnoga materijala (staklo, keramika). Od ukupno četrdeset i četiri predmeta devet je koštanih. Preostali, metalni predmeti, uglavnom su izrađeni od bronce, u manjoj mjeri od željeza, dok su oni od plemenitoga materijala (srebrni prsten i narukvica, zlatna naušnica) iznimka. Raznovrsnost nalaza ne očituje se samo u materijalu od kojega je izrađen, već i u namjeni, jer su zastupljeni razni oblici poput nakita (prsten, naušnica, narukvica), funkcionalno-ukrasni dijelovi nošnje (fibule), kućni inventar i

---

* Iskopavanja Arheološkog muzeja-Split pod vodstvom Emilija Marina

predmeti za svakodnevnu uporabu (igle za šivanje, pršljen za pređenje, ručke posuda, alka, oštrica noža, čavli, zakovica, žeton za igru ili računanje), kozmetički pribor (ukosnice), medicinski instrumenti (žličasta sonda) i vojnička oprema (dio oklopa, falera i privjesci). Ranije obrađeni i objavljeni nalazi na ovome mjestu su samo spomenuti zbog preglednijega uvida u cjelokupan materijal.¹

U 1. st. datirani su srebrni prsten i narukvica prebačenih krajeva (kat. br. 1, 2) te sve fibule zastupljene na lokalitetu, a to su rana zglobna fibula (kat. br. 3), te skupina od četiriju fibula tipa aucissa (kat. br. 4-7). U to vrijeme također ide falera i dva privjeska koji su bili dio konjske opreme (kat. br. 10-12), s tim da falera i trodijelan privjesak idu u drugu polovinu 1. st. Ljuske konjaničkoga oklopa (kat. br. 9) datiraju se okvirno u rano Carstvo, a svi ostali nalazi, kao medicinska sonda (kat. br. 8), igle za šivanje (kat. br. 14-16), ručke, alke, oplate kutijice (kat. br. 17-21), oštrica noža (kat. br. 22), čavli (kat. br. 23-29), zakovice (kat. br. 30, 31), koštani žeton, pršljen i ukosnice (kat. br. 36-42), odnosno sav ostali materijal pripada predmetima koji nemaju brz tipološki razvoj ili ga nemaju uopće te se javljaju kroz cijelu antiku u istom obliku. Tako se oblici šivaćih igala ili medicinskih sondi nisu mijenjali stoljećima. Radi se gotovo uvijek o materijalu koji je neukrašen te ga ni na osnovi ukrasnih karakteristika nije moguće precizno datirati. Ipak, kontekst u kojemu je pronađen materijal ukazuje na moguću dataciju ove skupine materijala, čija je uporaba i produkcija potvrđena u tom vremenu na brojnim lokalitetima Rimskoga Carstva.

Druga osnovna skupina materijala je ona iz kasnoantičkoga vremena, kada je područje hrama rabljeno za ukapanje i to kako se čini starosjedilačkoga stanovništva i, premda je malobrojan, pokriva širok vremenski raspon od 5., 6. i prve polovine 7. st. Fibula, naušnica i narukvica (kat. br. 33-35) ubrajaju se u predmete nesumnjivo rimske antičke tradicije.

Lukovičasta fibula pripada luksuznim primjercima 5. st. (tip Keller 6), zlatna košarasta naušnica pronađena u Augusteumu u Naroni pripada tipičnome razvijenom obliku (Possenti grupa II, tip 2a, koji se još naziva i tip "Castel Trosino", gdje su pronađene u velikome broju). Taj tip naušnice pripisuje se materijalu karakterističnome za starosjedilačko stanovništvo, koji se izrađivao u lokalnim radionicama, kao i neki drugi oblici nakita kasnoantičkoga vremena na području provincije Dalmacije. Bitna im je odrednica velika prostorna raširenost, i bogat tipološki razvoj. Brončana narukvica otvorenih, zadebljanih krajeva, ponekad ukrašenih jednostavnim ukrasom, pripada istoj kategoriji materijala kao i košaraste naušnice, dakle riječ je o nakitnom obliku određive pripadnosti romanskom stanovništvu, odnosno starosjedilačkom horizontu. Traju od 5. do 7. st.

---

¹Katalog izložbe Augusteum Naroni, Oxford 2004.

Arheološki inventar s prostora hrama može se prema vremenskome okviru podijeliti u dvije skupine; jedna je datirana u 1. st. (s iznimkom okova iz 2.-3. st.), a druga u razdoblje od 5. do 7. st. Usporedbom tih dviju skupina vidljivo je da je materijal ranoga horizonta mnogo brojniji u odnosu na kasniji materijal. Nadalje se može zaključiti da kasnoantički materijal pokriva vremenski prilično dugo razdoblje od 5. do 7. st., dok se rani materijal uglavnom uklapa u razdoblje 1. st. Također se usporedbom tih skupina uočava da je u temenosu pronađen jedino ranoantički materijal, dok su predmeti koji pripadaju kasnoj antici nađeni na ostalom prostoru hrama.

KATALOG

METALNI NALAZI

1. prsten, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 1
2. narukvica, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 2
3. rana zglobova fibula, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 3
4. aucissa fibula, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 4
5. aucissa fibula, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 5

6. inv. br. 1941, ulomak fibule, vjerojatno aucissa;
bronca;
1. st.

uza sjeverni zid hrama, 17. 6. 1996.;

dužina 1,7 cm, širina 0,9 cm, sačuvan mali dio luka zaglavne pločice, moguće je ustvrditi jedino da je luk vrpčast, ukrašen trima uzdužnim rebrima.²

Aucissa fibule javljaju se od početka 1. st., a intenzivno se rabe u vrijeme Flavijevaca, i to na području čitavoga Rimskoga Carstva. Na našem području bile su u uporabi više od jednoga stoljeća.³ U Arheološkome muzeju u Splitu čuva se velik broj aucissa fibula, s raznih lokaliteta na našem području.⁴ S područja Narone ranije su objavljene četiri fibule jednodijelna vrpčasta luka, te dvije s polukružnim presjekom luka.⁵

² *Analogije*: BOJOVIĆ 1983: T. II, 10-15; KOŠČEVIĆ 1980: T. III, IV; RIHA 1994: T. 18, 19, 20, 21; JOBST 1975: T. 1, 1-3; BÖHME 1972: 17-21; GERHARZ 1987: sl. 13, 57-61; PETRU 1972: T. XCII, 20- 22; KOVRIG 1937: T. IV, 32, 33; FEUGÈRE 1985: T. 117, 1503-1505, T. 118, T. 119, 1517, 1522, 1526-1528, T. 120-130; 132-135; FAUDUET 1999: T. T. X, 65-71, T. XI, 74; LERAT 1956: T. VII, 135, 137-150; ISTENIĆ 2000: T. 123, gr. 577, 9; u objavi je članak: IVČEVIĆ, Antički metalni predmeti iz Narone, kat. br. 4-7.

³ MAROVIĆ, 1959: str. 75.

⁴ IVČEVIĆ 2002: 235, 236, kat. br. 14-44, T. II, III, IV, V, 37-44.

⁵ u objavi: IVČEVIĆ, Antički metalni predmeti iz Narone, fibule s vrpčastim lukom: kat. br. 4-7; fibule s polukružnim presjekom luka: kat. br. 9, 10.

7. inv. br. 1704, auctissa fibula;

bronca;

1. st.;

temenos, sjeverni dio, 11. 3. 1993.;

dužina 6,5 cm, visina 1,5 cm (fibula je deformirana), luk fibule je polukružna presjeka, uzduž luka jedva vidljiv niz točkastih uboda; držač igle je trokutast, noga završava gumbastim ukrasom, a od zaglavne pločice sačuvan je samo mali ulomak uz luk, mehanizam za kopčanje igle nedostaje.⁶

8. inv. br. 1940, medicinska žličasta sonda;

bronca;

Carstvo;

u sloju porušenog hrama u sjevernom dijelu, 1. 6. 1996.;

duž. 6,2 cm, promjer 0,2 cm, žličasta sonda, nije sačuvan držak u cijeloj dužini.⁷

Sonde (lat. specillum) su najbrojnije sačuvani medicinski instrumenti. Služile su i u kozmetici, te za održavanje higijene, točnije za čišćenje ušiju; njima su se služili i slikari za miješanje i pripremu boja ili pisari, za tintu.

Dijele se na dvije skupine: žličaste sonde (lat. specillum oricularium, auriscalpium) i listolike sonde (lat. specillum cyathiscomela).⁸

Žličasta sonda služila je kao skarifikator (oštrim krajem se zarezivala koža, a proširenim su se dijelom ljekoviti sastojci unosili u ranu).

9. ulomak vojničkog oklopa, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 6

10. falera, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 7

11. listolik privjesak, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 8

12. trodijelan listolik privjesak, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 9

13. okov, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 10

14. igla za šivanje, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 11

⁶ *Analogije*: KOŠČEVIĆ 1980: T. IV, V; RIHA 1994: T. 21, T. 22, 2312-2318; BÖHME 1972: T. 2, 22; GERHARZ 1987: sl. 13, 62-65, sl. 14, 68, 72, 73; KOVRIG 1937: T. IV, 28, 29; FEUGÈRE 1985: T. 130, 1633, T. 131, 1634, T. 136, 1700, 1701, 1705, 1706; LERAT 1956: T. VII, 128-132; ISTENIČ 2000: T. 95, gr. 471, 13; u objavi je članak: IVČEVIĆ, Antički metalni predmeti iz Narone, kat. br. 9, 10.

⁷ *Analogije*: GREGL 1982: 179, T. 1, 2, 3; Muzeji i zbirke Zadra 1954: 65, 43; POPOVIĆ i ostali 1969: 138, sl. 275; IVČEVIĆ 1999: 111, 112, kat. br. 33-147, sl. 12-22; Pompeji wiederentdeckt 1994: 184, kat. br. 34; KÜNZL 1982: T. 16, 30-35, T. 18, 9, 11, 12; T. 79; Die Römer an Mosel und Saar, 1983, 271, kat. br. 232 a-c.

⁸ Dosada je bio poznat samo jedan primjerak sonde iz Narone, i to listolike; IVČEVIĆ 1999: 112, kat. br. 124, sl. 21. U istome članku objavljeni su i ostali medicinsko-ljekarnički instrumenti iz Narone koji se čuvaju u Arheološkom muzeju Split.

15. inv. br. 1706, igla za šivanje;

bronca;

Carstvo;

temenos, 6. 7. 1999.;

dužina 9,9 cm, promjer u najširem dijelu 0,2 cm, vrh igle je stanjen, gornji dio je pravokutna presjeka, dok je donji kružnoga, premda nedostaje gornji dio igle sačuvano je dovoljno da se može sa sigurnošću utvrditi da je oblik rupice pravokutan.⁹

16. inv. br. 1707, igla za šivanje;

bronca;

Carstvo;

istočno od groba br. 10, u sloju porušenog hrama u sjevernom dijelu, 5. 6. 1996.;

dužina 7,8 cm (igla je savijena), promjer u najširem dijelu 0,2 cm, vrh igle je stanjen, gornji dio je pravokutna presjeka, dok je donji kružnoga; premda nedostaje gornji dio igle čini se da je oblik rupice pravokutan.

Tipologija i analogije: kao kat. br. 15.

S obzirom na oblik rupice na glavi igle, možemo izdvojiti tri skupine igala za šivanje, odnosno vezenje (acus pingere): igle s jednom kružnom rupicom, igle s nepravilnom rupicom i jedini tip zastupljen u materijalu iz hrama - igle s pravokutnom rupicom koje su se koristile za šivanje debljim nitima (npr. kožom) ili za pletenje vunom. Taj materijal, koji se precizno može datirati samo prema popratnome materijalu u zatvorenim cjelinama, a ne tipološki, autori uglavnom datiraju u vrijeme Carstva.¹⁰

17. inv. br. 1713, ručka posude;

bronca;

Carstvo;

temenos, 29. 6. 1999.;

dužina dijela za prihvaćanje rukom 5,6 cm, debljina 0,4 cm, širina 0,9 cm, dužina obaju krakova 4,3 cm, ulomak ručke posude ili vrča, sačuvana dva kraka kojima je prianjala na obod posude, sama ručka ima gotovo pravokutan presjek, naime blago je zaobljena s gornje i s donje strane, na mjestu gdje se krakovi spajaju s ručkom je mala istaka i ručka je stanjena, bez zgloba za poklopac, nedostaje dio kojim je prianjala na tijelo posude.¹¹

⁹ *Tipologija*: (BÍRÓ - skupina A; RUPRECHTBERGER - skupina 7; PETKOVIĆ - tip 1, varijanta 1; tip 2, varijanta 1, V. ŠARANOVIĆ-SVETEK – tip 1) *Analogije*: Mađarska: Szöny, Dunapentele: BÍRÓ 1994: T. LIX, 499-505; Tac: BÍRÓ 1987: T. 9, 54; T. 12, 100; T. 28, 247, 248, 251; T. 34, 335-337; Austrija: Lentia: RUPRECHTBERGER 1979: 297-299, 301-303; PETKOVIĆ 1995: T. XVII, 10, 13, 15, 18; PETRU 1972: T. I, 17, 18; T. XXX, 7; T. LXXXI, 1; T. LVII, 1; T. LXXIV, 19; T. LXXXIV, 1; Njemačka: Nida- Hedderheim: KOHLERT-NÉMETH 1990: 90; Mainz: GOETHERT-POLASCHEK 1983: 200, sl. 145, f, c, b, d; Ptuj: ISTENIĆ 2000: T. 95, 11, grob 468; T. 95, 14, grob 472; T. 121, 6, grob 587; T. 125, 11, grob 589; ALARCÃO, ETIENNE i drugi 1979: 80-82, T. XII, 304.

¹⁰ RUPRECHTBERGER 1979: 34 - pripadaju grupi 7, igle s izduženom rupicom, koju dijeli na dvije podgrupe *a*: igle sa stanjenim tijelom i *b*: igle s kružnim tijelom. PETKOVIĆ 1995: 46, 47- dijeli ih na dva tipa; tip I s ravnom glavom-ušicom i tip II sa zaoštrenom glavom ušicom, te na varijante s obzirom na oblik rupice. ŠARANOVIĆ-SVETEK 1981: 149-179, 160.

¹¹ *Analogije*: RADNÓTI 1938: 163, T. XIV, 77, 79, 80; KOHLERT-NÉMETH 1990: 61, sl. 20-

18. inv. br. 1943, ručka;

bronca;

rimsko razdoblje;

uza sjeverni zid hrama, 17. 6. 1996.;

šir. 4,3 cm, ručkica romboidna presjeka polukružna oblika, krajevi su savijeni prema van, ali završetak nije sačuvan pa je nemoguće utvrditi kako se učvršćivala za posudu, najvjerojatnije su se krajevi savijali prema van. Sudeći prema dimenzijama bila je dio neke manje posude ili kutije za koju je bila pričvršćena pomoću kukica na objema stranama koje su se provlačile kroz za to predviđene ušice na posudi ili kutiji. Čini se da su ručke poput naše uglavnom imale ukrašene krajeve u obliku cvijeta, labuđe glave i kugličastih ili profiliranih završetaka. Među primjercima iz Panonije¹² samo nekoliko nema nikakav ukras kao što je slučaj s primjerkom iz Narone.¹³

Takve su ručkice rabljene kao ručke ogledala,¹⁴ posuda i dijelova namještaja, ili za vješanje brončanih¹⁵ i staklenih balzamarija.¹⁶

19. inv. br. 1723, alka;

bronca;

Carstvo;

temenos, 4. 11. 1998.;

promjer: vanjski 5,6 cm, unutrašnji 5,3 cm, alka od savijene žice kojoj su krajevi spojeni tako da su savijeni jedan oko drugoga, presjek žice je četvrtast samo u jednome dijelu, a preostali dio se vjerojatno istrošio uporabom.¹⁷

---

vrč s ručkom iz Hedderneheima datirana u 2. st. – konstrukcija je kao i našem primjerku, ali je ova ukrašena figuralnim prikazom na dnu, te vegetabilnim motivima po cijeloj dužini; BOLLA 1994: 22, 23, kat. br. 17, T. X, 17: ručka nepoznatoga nalazišta koja se čuva u Milanu datirana je od sredine 2. st. pr. Kr. do 1. st.; HAYES 1984: 74, 75, kat. br. 118, datira od sredine do kraja 1. st. pr. Kr., a drži da je ta inačica ranija zbog načina na koji je ukrašena; FINGERLIN 1970-1971: 217, 223, T. 10, 2 – nalaz iz augustejskoga vojnog logora datiran u “rano Carstvo”, POPOVIĆ i ostali 1969: 125, 126, kat. br. 222, 223, sl. 22, 223-datirane u kraj 1. i početak 2. st., ali sačuvane su u cijelosti, ne samo dršci, već i posude, dok kod našega primjerka nedostaju dijelovi presudni za dataciju, konstrukcijski i oblikom pripada ovom tipu.

¹² GÁSPÁR 1986: 120, 262, 319, T. CCC, 121, T. CCCI, 102, T. CCCIV, 1801.

¹³ Analogije: HAYES 1984: 90, 91, kat. br. 143; Oltre la porta 1996: 97-99, sl. 33-35; GÁSPÁR 1986: 120, 262, 319, T. CCC, 121, T. CCCI, 102, T. CCCIV, 1801; TOPÁL 1993: T. 26, gr. 32, 2; T. 5, gr. 7, 27; T. 120, 7/29; PETRU 1972: T. VIII, 13, gr. 73, T. LIII, 9, gr. 803; T. LXXXVII, 1, gr. 75; GÁSPÁR 1986: T. CCC, 78, T. CCCIV, 1661, 1434, 1003, 1653; GAMBACURTA, BRUSTIA 2001: kat. br. 408, 409, sl. 408, 409; HAYES 1984: 169, 170, 191; RADNÓTI 1938: T. LIV, 1, 2, 4, 5, 6; WHITEHOUSE 1997: 201, kat. br. 351; u objavi je članak: IVČEVIĆ, Antički metalni predmeti iz Narone, kat. br. 61.

¹⁴ HAYES 1984: 169, 170, 191.

¹⁵ RADNÓTI 1938: T. LIV, 1, 2, 4, 5, 6.

¹⁶ WHITEHOUSE 1997: 201, kat. br. 351.

¹⁷ Analogije: Homo faber 1999: 260, kat. br. 332; 297-303, kat. br. 364-375; MATIJAŠIĆ 1991: 48, T. 23, 4, gr. 63; GALLIAZZO 1979: 215, 216, kat. br. 97; PLESNIČAR-GEC 1972: T. CXIX, 10, gr. 517, T. CLX, 14, gr. 700; KOHLERT-NÉMETH 1990: 58; KOŠČEVIĆ 1991: T. II, 36, T. XXXV, 513-515, 93, T. XXXV, 510-512; Pompeji wiederentdeckt 1994: 238, kat. br. 144.

20. inv. br. 1708, pločica, moguće dio oplata kutijice;

bronca;

Carstvo;

temenos, sjeverni dio, 11. 3. 1993.;

dužina 5,4 cm, visina 1,2 cm, debljina 0,1 cm, premda je oštećena na jednom dijelu sačuvana su sva četiri ruba, dakle originalnih je dimenzija, neukrašena je, sačuvane su dvije rupice, vjerojatno za zakovice kojima je bila pričvršćena na neku podlogu, rupice su sačuvane u nasuprotnim uglovima pločice, a jesu li postojale još dvije simetrično postavljene s ovima nije moguće utvrditi zbog oštećenja pločice, rub nasuprotan onome s rupicama blago je savijen, vjerojatno je prijanjao uz rub nekoga predmeta.

21. inv. br. 1709, pločica, moguće dio oplata kutijice;

bronca;

Carstvo;

temenos, sjeverni dio, 11. 3. 1993.;

dužina 5,4 cm, visina 0,7 cm, debljina 0,1 cm, pločici nedostaje jedan rub tako da joj se ne može utvrditi originalna visina, neukrašena je, sačuvane su dvije rupice, vjerojatno za zakovice kojima je bila pričvršćena na neku podlogu, rupice su sačuvane u nasuprotnim uglovima pločice, a jesu li postojale još dvije simetrično postavljene s ovima nije moguće utvrditi zbog oštećenja pločice, rub nasuprotan onome s rupicama nije sačuvan.

22. inv. br. 1712, oštrica noža;

željezo;

Carstvo;

temenos, 4. 11. 1998.;

dužina sačuvanoga dijela oštrice 7,4 cm, dužina trna za nasad 3,6 cm, visina oštrice 1,8 cm, debljina 0,3 cm, prilično oštećena oštrica noža, sačuvan je samo dio hrpta, dok je oštra strana oštećena u cijeloj dužini.

23. inv. br. 1715, čavao;

željezo;

Carstvo;

temenos, 28. 6. 1999.;

dužina 4,8 cm, debljina trna u najširem dijelu 0,7 cm, promjer glave 1,9 cm, glava čavla je kružna, pločasta, trn je četvrtasta presjeka.

24. inv. br. 1716, čavao;

željezo;

Carstvo;

temenos, 28. 6. 1999.;

dužina 3,9 cm, debljina trna u najširem dijelu 0,4 cm, promjer glave 1,6 cm, glava čavla je kružna, pločasta, trn je četvrtasta presjeka.

25. inv. br. 1717, čavao;

željezo;

Carstvo;

temenos, 4. 11. 1998.;
dužina 5,3 cm, debljina trna u najširem dijelu 0,5 cm, od glave čavla sačuvan je samo manji ulomak, trn, također oštećen, je četvrtasta presjeka.

26. inv. br. 1718, čavao;
željezo;
Carstvo;
temenos, 4. 11. 1998.;
dužina 6,7 cm, debljina trna u najširem dijelu 0,6 cm, od glave čavla je sačuvan samo manji ulomak, trn je četvrtasta presjeka.

27. inv. br. 1719, čavao;
željezo;
Carstvo;
temenos, sjeverni dio, 29. 6. 1999.;
dužina 5,9 cm, debljina trna u najširem dijelu 0,7 cm, promjer glave 1,2 cm, glava čavla je kružna, pločasta, dio nedostaje, trn je četvrtasta presjeka.

28. inv. br. 1720, čavao;
bronca;
Carstvo;
istočno od groba 10, u sloju porušenog hrama u sjevernom dijelu, 5. 6. 1996.;
dužina 13,5 cm, debljina trna u najširem dijelu 0,8 cm, promjer glave 2 cm, glava je kružna, konična, trn je četvrtasta presjeka.

29. inv. br. 1939, čavao;
bronca;
Carstvo;
grob 12, 10. 6. 1996.;
dužina 4,3 cm, debljina trna u najširem dijelu 0,6 cm, promjer glave 1 cm, sačuvan samo ulomak kružne, pločaste glave, trn je četvrtasta presjeka.

30. inv. br. 1721, zakovica;
bronca;
Carstvo;
istočno od groba 10, u sloju porušenog hrama u sjevernom dijelu, 5. 6. 1996.;
dužina 1,2 cm, debljina trna u najširem dijelu 0,3 cm, promjer glave 1,6 cm, glava je kružna, pločasta, neukrašena, trn je četvrtasta presjeka.

31. inv. br. 1722, zakovica;
bronca;
Carstvo;
temenos, sjeverni dio, 11. 3. 1993.;
dužina 1,9 cm, debljina trna u najširem dijelu 0,7 cm, promjer glave 1,9 cm, glava kružna, neukrašena, trn je četvrtasta presjeka.

32. inv. br. 1724, olovni ulomak;
olovo;
Carstvo;

istočno od groba br. 10, u sloju porušenog hrama u sjevernom dijelu, 5. 6. 1996.; dužina 11,1 cm, visina 1,2 cm, debljina 0,4 cm, grubo obrađena olovna pločica, na jednom kraju ima ispupčenje.

Kasnoantički nalazi

33. ulomak lukovičaste fibule, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 12

34. košarasta naušnica, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 13

35. narukvica, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 14

KOŠTANI NALAZI

36. pršljen za predenje, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 15

37. žeton, katalog izložbe Augusteum Narona, Oxford, kat. br. 16

38. inv. br. 1727, ulomak vjerojatno ukosnice;
kost;

Carstvo;

temenos, sjeverni dio, 11. 3. 1993.;

dužina 4,2 cm, promjer 0,4 cm, ulomak tijela ukosnice, kružna presjeka.

39. inv. br. 1728, ulomak vjerojatno ukosnice;
kost;

Carstvo;

temenos, sjeverni dio, 11. 3. 1993.;

dužina 5,9 cm, promjer 0,4 cm, ulomak tijela ukosnice, kružna presjeka.

40. inv. br. 1729, ulomak vjerojatno ukosnice;
kost;

Carstvo;

temenos, 5. 11. 1998.;

dužina 6,9 cm, promjer 0,4 cm, ulomak tijela ukosnice, kružna presjeka, zelena patina po cijelom ulomku;

41. inv. br. 1730, ulomak vjerojatno ukosnice;
kost;

Carstvo;

temenos, 3. 11. 1998.;

dužina 5,1 cm, promjer 0,4 cm, ulomak tijela ukosnice, kružna presjeka.

42. inv. br. 1938, ukosnica;
kost;

3., 4. st.;

u sloju porušenog hrama u sjevernom dijelu, 7. 6. 1996.;

dužina 10 cm, ukosnice uglačane površine, u donjemu dijelu kružna presjeka, u gornjoj

trećini presjek postaje četvrtast, i taj dio ukosnice ukrašen je urezivanjem, i to s dviju strana motivom riblje kosti, s treće strane dvostrukom cikcak-crtom, a sa četvrte nizom križića, rustičan način izvedena ukrasa i odabir motiva upućuju na kasnoantičko razdoblje.

43. Inv. br. 2089

Igla za šivanje ili ukosnica, kost, dat. 1. - 5. st., Narona, temenos, 4. 11. 1998.; duž. 3,8 cm, promjer od 0,31 do 0,39 cm; sačuvan je manji dio tijela igle kružna presjeka. Nedostaju glava i vrh igle, odnosno onaj njezin dio koji je indikativan za određenje namjene. Stoga se može samo pretpostaviti da se radi o ukosnici ili igli za šivanje.

E. V.-Lj.

44. Inv. br. 2088

Igla za šivanje, dat. 1. - 3. st., Narona, temenos, 4. 11. 1998.; duž. 9,3 cm, promjer od 0,32 do 0,48 cm; većim dijelom sačuvana igla kojoj nedostaje glava i dio ušice. Sačuvani dio ušice ukazuje da je ona formirana od najmanje dviju međusobno spojenih rupica. Vrh igle je zaobljen i s jedne strane blago zakošen. U donjem dijelu igla je kružna presjeka i prema ušici se postupno elipsasto zadebljava. Iako je igla oštećena, ipak postoje elementi po kojima se može pobliže tipološki odrediti. Prema formi ušice, naronitansku iglu možemo svrstati u grupu Bíró B¹⁸. Za tu grupu su karakteristične igle s nepravilno oblikovanom ušicom, nastalom od dviju ili triju međusobno spojenih kružnih rupica. Igle zastupljene u okviru te grupe imaju i raznoliko oblikovane završetke glava, koji mogu biti zaoštrjeni, zaobljeni ili ravni. Na području Mađarske datirane su u 1. i 2. stoljeće, odnosno u period do Markomanskih ratova. Analogni primjerci igala za šivanje iz Slovenije¹⁹ najvećim dijelom potječu iz Ptuja i datirani su u 1. i 2. stoljeće. Prema tipologiji, izrađenoj na temelju nalaza iz Sirmija, naronitansku iglu možemo svrstati u tip 4 koji se datira u razdoblje od 1. do 4. st.²⁰ S područja Gornje Mezije²¹ analogne koštane igle datiraju se od 1. do kraja 3. st. Slične šivaće igle s nepravilno oblikovanom ušicom iz Salone²² određene su vremenom trajanja Rimskoga Carstva. S obzirom na oblik i veličinu ušice, debljinu tijela, zaobljen vrh, kao i materijal od kojega je izrađena, naronitanska igla je najvjerojatnije korištena za šivanje ili vezenje debljom niti. Mogla se koristiti i za spajanje čvršćih materijala, kao npr. kože, pri čemu su se vrpce provlačile kroz šilom napravljene rupice. Prema Vikić-Belančić²³ igle toga tipa su poradi svoje debljine bile korištene za vezenje ili krpanje grubljih materijala, a mogle su služiti i kao ukosnice.

E. V.-Lj.

¹⁸ BÍRÓ 1994: 49

¹⁹ DULAR 1979: 284, 285, tab. 1. 16, 17; tab. 3. 2

²⁰ ŠARANOVIC-SVETEK 1981: 160

²¹ PETKOVIĆ 1995: 46, 47 - budući da glava igle nije sačuvana, na temelju oblika rupice naronitanski primjerak možemo svrstati u tip 1 varijanta 4 i tip 2 varijanta 4

²² IVČEVIĆ 2002: 472, kat. n° 9, 10

²³ VIKIĆ-BELANČIĆ 1948: 37

LITERATURA

ALARCÃO, ETIENNE i drugi 1979

J. Alarcão, R. Etienne, A. Moutinho Alarcão, S. da Ponte, Fouilles de Conimbriga, VII, Trouvailles diverses - Conclusions générales, Mission archéologique française au Portugal, Pariz.

BÍRÓ 1987

M. T. Bíró, Gorsium Bone Carvings, Alba Regia, XXIII, Székesfehérvár, 1987., 25-64.

BÍRÓ 1994

M. T. Bíró, The Bone Objects of the Roman Collection, Catalogi Musei Nationalis Hungarici, Series Archaeologica II, Budimpešta.

BÖHME 1972

A. Böhme, Die Fibeln der Kastelle Saalburg und Zugmantel, Saalburg Jahrbuch, Bericht des Saalburgmuseums, Frankfurt am Main, XXIX.

BOJOVIĆ 1983

D. Bojović, Rimske fibule Singidunuma, Beograd.

BOLLA 1994

M. Bolla, Vasellame romano in bronzo nelle civiche raccolte archeologiche di Milano, Rassegna di studi del Civico museo archeologico e del Civico gabineto di numismatico di Milano, XI, Milano.

Die Römer an Mosel und Saar 1983

Die Römer an Mosel und Saar, Katalog, Verlag Philipp von Zabern, Mainz.

DULAR 1979

A. Dular, Rimske koščene igle iz Slovenije, Arheološki vestnik, XXX, Ljubljana, 278-293.

FAUDUET 1999

I. Fauduet, Fibules préromaines, romaines et mérovingiennes du musée du Louvre, Études d'histoire et d'archéologie 5, Pariz.

FEUGÈRE 1985

M. Feugère, Les fibules en Gaule Méridionale, Revue archéologique de Narbonnaise, 12, Pariz.

FINGERLIN 1970-1971

G. Fingerlin, Dangstetten, ein augusteisches Legionslager am Hochrhein, Bericht der römisch-germanischen Kommission, 51-52, Frankfurt am Main, 197-232.

GÁSPÁR 1986

D. Gáspár, Römische Kästchen aus Pannonien, Antaeus Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen akademie der Wissenschaften 15, Budimpešta.

GALLIAZZO 1979

V. Galliazzo, Bronzi romani del Museo civico di Treviso, Collezioni e musei archeologici del Veneto, Rim.

GAMBACURTA, BRUSTIA 2001

G. Gambacurta, M. Brustia, Vasellame metallico ed oggetti vari, Materiali Veneti preromani e romani del santuario di Lagole di Calalzoal Museo di Pieve di Cadore, (ur. G. Fogolari e G. Gambacurta), Collezioni e Musei archeologici del Veneto, Rim.

GERHARZ 1987

R. R. Gerharz, Fibeln aus Afrika, Saalburg Jahrbuch, Bericht des Saalburgmuseums, 43, Frankfurt am Main, 77-107.

GOETHERT-POLASCHEK 1983

Goethert-Polaschek, Handwerk und Handel, katalog Die Römer an Mosel und Saar, Mainz, 194-240.

GREGL 1982

Z. Gregl, Rimski medicinski instrumenti iz Hrvatske I, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, XV, 175-210.

HAYES 1984

J. Hayes, Greek, Roman and Related Metalware in the Royal Ontario Museum, Toronto.

Homo faber 1999

Homo faber, Natura, scienza e tecnica nell'antica Pompeji, katalog izložbe, Milano, Elekta.

ISTENIČ 2000

J. Istenič, Poetovio, Zahodna grobišća II, Katalozi i monografije 33, Ljubljana.

IVČEVIĆ 1999

S. Ivčević, Antički medicinsko-farmaceutski instrumenti iz Arheološkog muzeja u Splitu, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, 90-91, Split, 101-160.

IVČEVIĆ 2002

S. Ivčević, Fibule, Longae Salonae, (ur. E. Marin), Split, 229-276.

IVČEVIĆ 2002

S. Ivčević, Predmeti za šivanje, tkanje i pređenje, Longae Salonae (ur. E. Marin), Split, 469-480.

JOBST 1975

W. Jobst, Die römischen Fibeln aus Lauriacum, Forschungen in Lauriacum, 10, Linz.

KOHLERT-NÉMETH 1990

M. Kohlert-Németh, Römische Bronzen II aus Nida-Heddernheim, Fundsachen aus dem Hausrat, katalog, Archäologische Reihe, 11, Frankfurt am Main.

KOHLERT-NÉMETH 1992

M. Kohlert-Németh, Römische Bronzen I aus Nida-Heddernheim, Götter und Dämonen, katalog, Archäologische Reihe, 14, Frankfurt am Main.

KOŠČEVIĆ 1980

R. Koščević, Antičke fibule s područja Siska, Zagreb.

KOŠČEVIĆ 1991

R. Koščević, Antička bronca iz Siska, Zagreb.

KOVRIIG 1937

Kovrig, Die haupttypen der kaiserzeitlichen Fibeln in Pannonien, Dissertationes Pannonicae, II, 4, Budimpešta.

KÜNZL 1982

E. Künzl, Medizinische Instrumente aus Sepulkralfunden der römischen Kaiserzeit, Bonner Jahrbücher 182, 1-131.

LERAT 1956

L. Lerat, Catalogue des collections archéologiques de Besançon, II. – Les fibules gallo-romaines, Annales littéraires de L'université de Besançon, III, 1.

MAROVIĆ 1959

I. Marović, Iskopavanja kamenih gomila oko vrela rijeke Cetine 1953., 1954. i 1958., Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, LXI, Split, 5-80.

MATIJAŠIĆ 1991

R. Matijašić, Campus Martius, Antička nekropola između Premanturske i Medulinske ulice u Puli, Pula.

Muzeji i zbirke 1954

Muzeji i zbirke Zadra, Zagreb.

Oltre la porta 1996

U. Raffaelli, C. Bassi, E. Cavada i ostali, Oltre la porta, Serrature, chiavi e forzieri dalla preistoria all'età moderna nelle Alpi orientali, Trento.

PETKOVIĆ 1995

S. Petković, Rimski predmeti od kosti i roga s područja Gornje Mezijske, Beograd.

PETRU 1972

S. Petru, Emonske nekropole, Katalogi i monografije 7, Ljubljana.

PLESNIČAR-GEC 1972

Lj. Plesničar-Gec, Severno emonsko grobišće, Katalozi i monografije 8, Ljubljana.

Pompeji wiederentdeckt 1994

Pompeji wiederentdeckt, Antiken museum Basel und Sammlung Ludwig, katalog, Rim.

POPOVIĆ i ostali 1969

Lj. B. Popović, Đ. Mano-Zisi, M. Veličković, B. Jeličić, Antička bronca u Jugoslaviji, katalog, (ur. M. Kolarić), Beograd.

RADNÓTI 1938

A. Radnóti, Die römischen Bronzegefäße von Pannonien, Dissertationes Pannonicae, ser. II, 6., Budimpešta.

RIHA 1994

E. Riha, Die römischen Fibeln aus Augst und Kaiseraugst, Forschungen in Augst 18, Augst.

RUPRECHTSBERGER 1979

E. M. Ruprechtsberger, Die römischen Bein- und Bronzenadeln aus den Meseen Enns und Linz, Linz.

ŠARANOVIĆ-SVETEK 1981

V. Šaranović-Svetek, Tipologija koštanih predmeta iz Sirmijuma, Rad Vojvodanskih muzeja 27, Novi Sad, 149-179.

TOPÁL 1993

J. Topál, Roman Cemeteries of Aquincum, Pannonia, The Western Cemetery (Bécsi Road) I, Budapest.

VIKIĆ-BELANČIĆ 1948

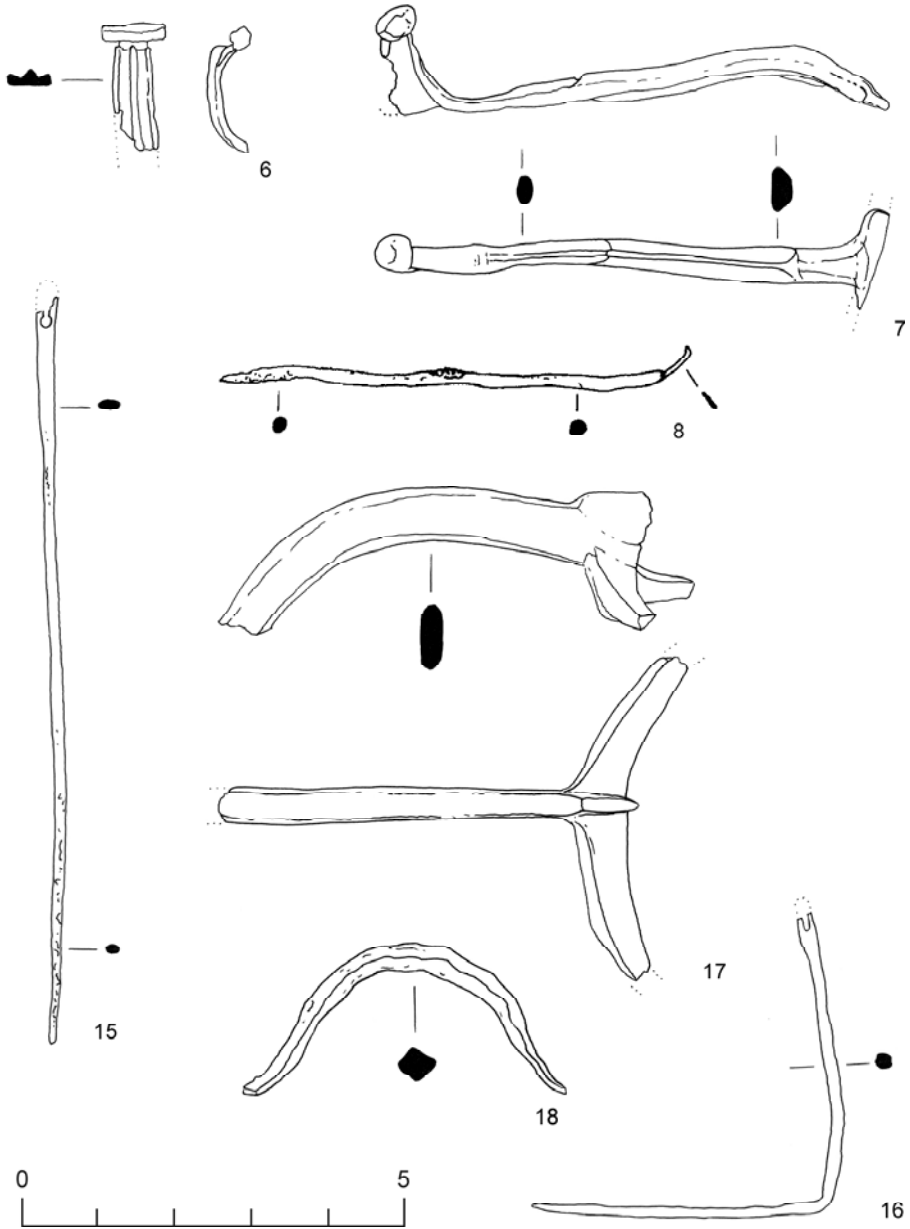
B. Vikić-Belančić, *Rimski koštani predmeti iz Osijeka u Arheološkom muzeju u Zagrebu*, Osječki zbornik, II. i III., Osijek, 36-47.

WHITEHOUSE 1997

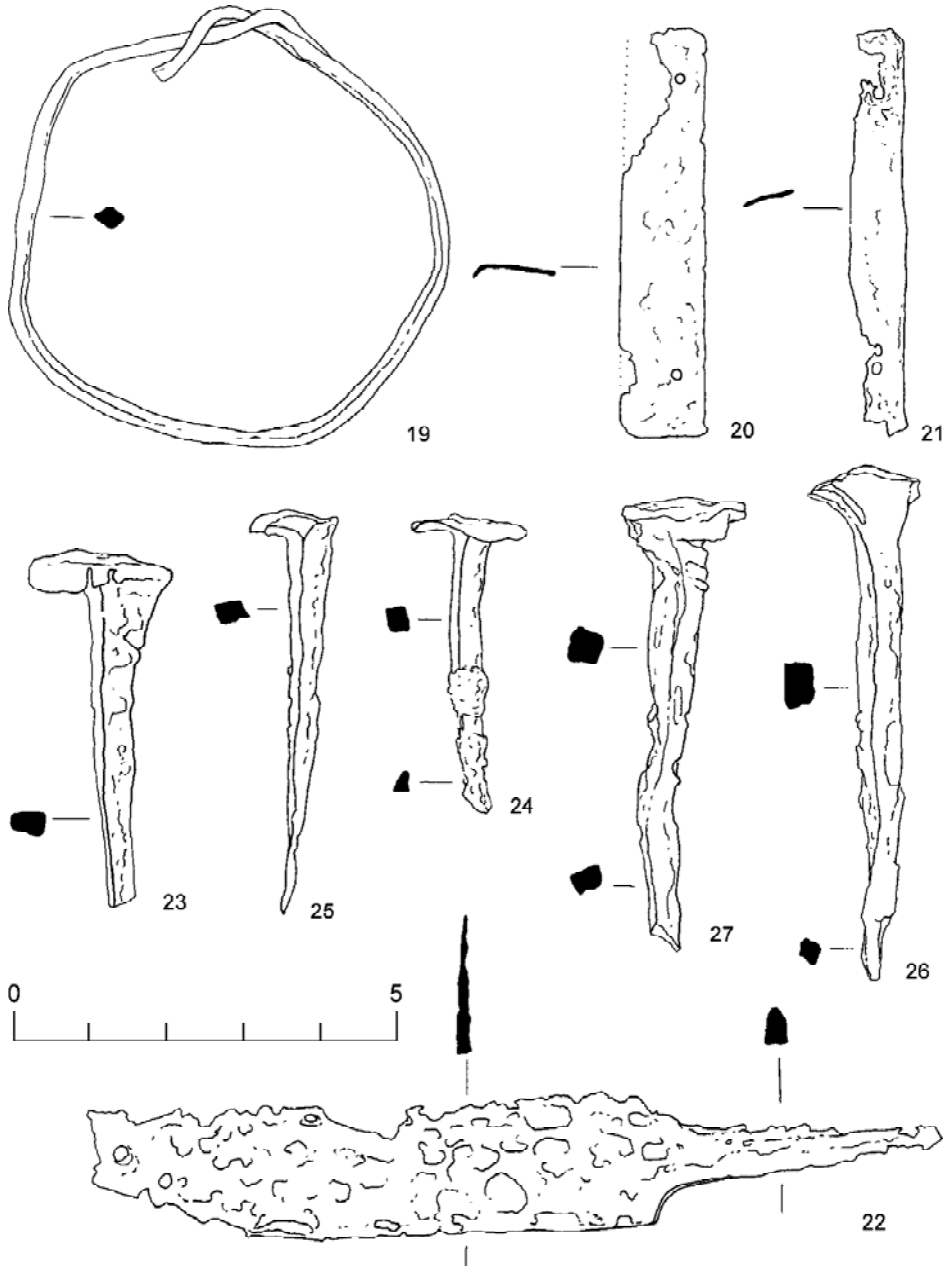
D. Whitehouse, Roman glass in the Corning Museum of Glass, New York.

Note: The selection of the objects is published in the author's article in the catalogue of the exhibition *Augusteum Narona*, Oxford 2004.

T.I

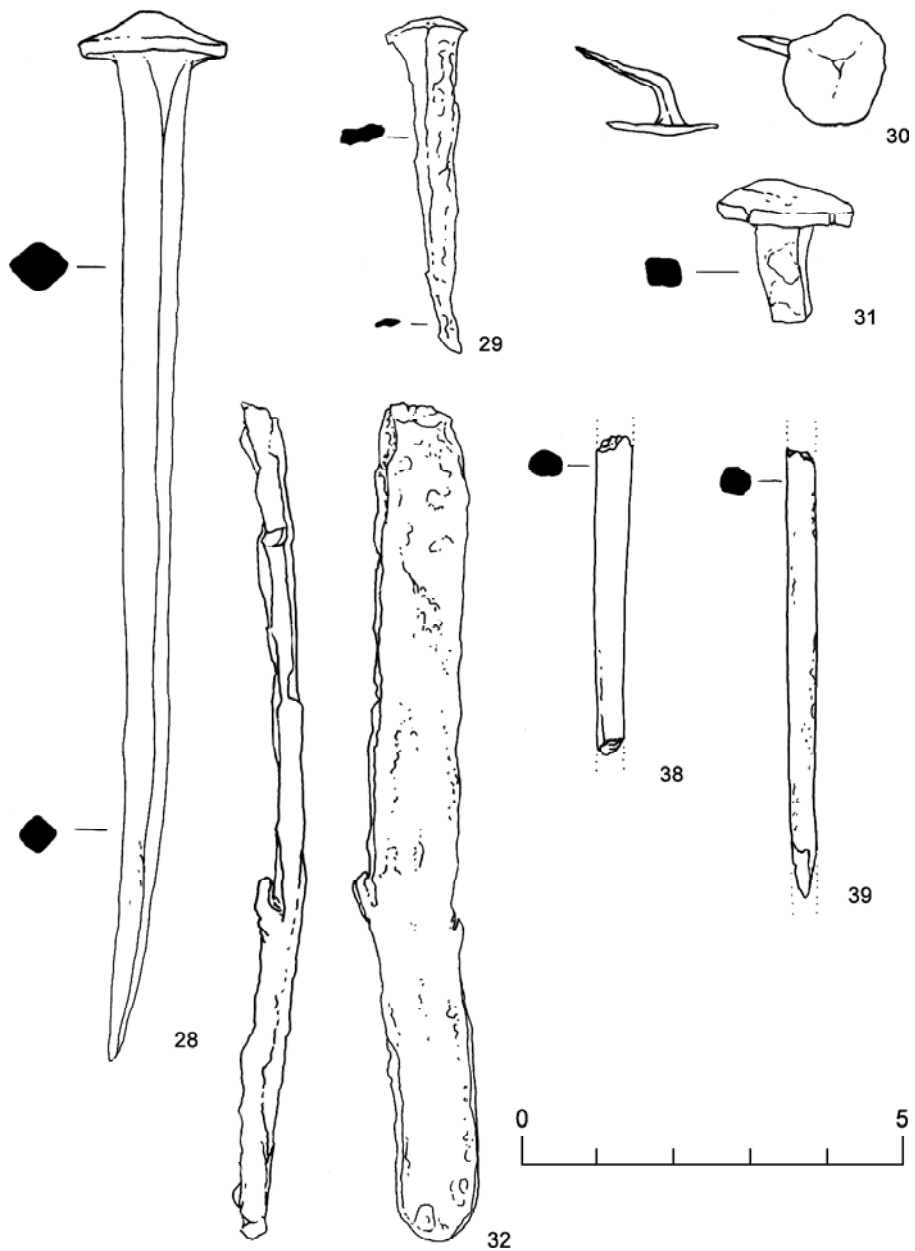

T.II

T.III

T.IV

